Юбиляр

Пурнăçне тăван хуçалăхпа çыхăнтарнă

Очерк

Тĕрлĕрен пулаççĕ çынсем. Пĕрисем ĕмĕр тăршшĕпех пĕр вырăнта тĕплене пурăнаймаççĕ. Тăван вырăнта та, хулара е ялта та пурăнса пăхаççĕ, пысăк укçа шыраса унта е кунта ĕçлесе пăхаççĕ, служба картлашкипе çӳлелле улăхма тĕрĕс е тĕрĕс мар çулсемпе те тапаçланаççĕ. Кайран çаврăнса пăхатăн та – аса илмелли те нимĕн те çук. Теприсемшĕн вара тăван тавралăхран, тăван çĕртен, тăван ялтан хаклăраххине, пахараххине тупаймăн. Шăпах çавăн пек çынсем шутне кĕртнĕ пулăттăм «Ударник» хуçалăх ертӳçине Платон Павлович Давыдова.

Пирĕнтен ытларахăшĕ «Ударник» хуçалăх тесен Платон Павлович Давыдова, ун ятне асăнсан Сурăм енчи çак хуçалăха куç умне кăларать. Кунта вăрттăнлăх çук. Чĕрĕк ĕмĕр ытла ĕнтĕ ку хуçалăха Платон Павлович ертсе пырать. Çак çулсенчи ырă улшăнусем йăлтах П.П. Давыдов хуçалăх тилхепине тытса пынă тапхăрта, ытларах вăл тăрăшнипе пулса пынă.

Хуçалăх ертӳçипе калаçса ларатпăр.

– Ял пурнăçĕ, çĕр ĕçĕ маншăн ют мар. Ялта çуралса ӳснĕ, çуллахи каникул кунĕсенче вара çулленех ытти ачасемпе пĕрле улăха утă типĕтсе купалама, хире çум çумлама çӳреттĕмĕр, аннесене пулăшаттамăр. Анчах та ун чухнехи пурнăç хальхи пулман çав. Ĕçленĕшĕн те вăл вăхăтра укçине илейместчĕç. Тĕрĕссипе ĕçкунĕшĕн кăна ĕçленĕ. Тырри-улăмне те çителĕклĕ валеçсе паман,– аса илет халĕ ертӳçĕ.

Хуçалăх ĕçченĕсен пĕрлехи пухăвĕсене çӳреме кăмăлланă вăл. Аслисем мĕн калаçнине, хуçалăхри ĕç-хĕл пирки мĕн-мĕн сӳтсе явнине тăнлама тăрăшнă. Ун чухнех ăна йывăр çĕр ĕçне епле те пулин çăмăллатас ыйтусем кăсăклантарма тытăннă.

Шкул хыççăн çара кайнă. Унтах парти ретне илнĕ ăна. Икĕ çул ытла службăра пулнă хыççăн яла таврăнать. Çĕр ĕçне кӳлĕнме профессии çук-ха. Малтанлăха ăна Панкли клубĕн заведующине çирĕплетеççĕ. Анчах та ку ĕç ун валли маррине хăвăрт туйса илет. Çитменнине вăл музыка инструменчĕсемпе те калама пĕлмест. Чун туртни кирлĕ вĕт-ха кирек ăçта та.

– Кайран мана партипе совет шкулне вĕренме кайма сĕнчĕç. Хаваспах килĕшрĕм. Чи пĕрремĕшĕнчен манăн вăтам квалификациллĕ экономист профессине алла илме май çуралчĕ. Ку вара ял хуçалăхĕнче питех те кирлĕ. Çитменнине тата стипенди те унта япăх мар тӳлетчĕç,– каласа парать çав вăхăтсене аса илнĕ май Платон Павлович.– Ку шкула 1972 çулта вĕренсе пĕтерсен илнĕ профессипе хамăр районта ĕçлеме ял хуçалăхĕнче ĕç вырăнĕ тупăнмарĕ. Çапла вара КПСС Элĕк райкомĕн инструкторĕнче икĕ çул ĕçлерĕм.

Ун чухне инструктор тени, ытарлă каласан, кабинетра пукан çинче ларса йĕм çĕтсе ларасси тенине пĕлтермен. Кашнийĕнех çирĕплетсе панă хуçалăхсем пулнă. Кунсерен тенĕ пекех ку е вăл хуçалăха тухса çӳреме тивнĕ. Чылай чухне çуран та. Вырăнсенчи лару-тăрăва аван пĕлсе тăнă. Мĕншĕн тесен ку тĕлĕшпе вĕсенчен те çирĕп ыйтнă. Çавăн чухне вăл хăйне ертӳçĕре тĕрĕслесе пăхас, çĕр ĕçне тӳрремĕнех кӳлĕнес шухăшпа ытларах та ытларах пуçне ватма тытăннă.

Кайран КПСС Муркаш райкомĕн инструкторĕнче ĕçлеме чĕнсе илсен пĕр вăхăт вăл унта тăрăшать. Вăл вăхăтра Ильич ячĕпе хисепленекен хуçалăхра лару-тăру йĕркеллĕ пулман. Ку хуçалăхран парти райкомне те тăтăшах çăхав-çырусем килсе тăнă. Райком инструкторĕн вĕсене тĕрĕслеме вырăна сахал мар тухса çӳреме тивнĕ. Çавăнпа та ку хуçалăх ертӳçине суйлама унăн кандидатурине сĕнсен вăл пĕр иккĕленсе тăмасăрах килĕшет. Çапла вара ăна колхозниксем пĕр сасăлла пулса хуçалăха ертсе пыма шанаççĕ. Тинех унăн тĕллевĕ, чăн-чăн çĕр ĕçĕнче хăйне тĕрĕслесе пăхас шухăшĕ пурнăçланать. Çапла вара вăл 1974 çулхи июльтенпе Ильич ячĕпе хисепленекен колхоз председателĕн тивĕçĕсене пурнăçлама тытăнать.

27 çулхи çамрăкăн чунĕ вĕри, вăй-халĕ пур, ĕçлес кăмăлĕ пысăк. Чунне парса кӳлĕнет вăл ертӳçĕ ĕçне. Çулсем тăвас, фермăсенчи витесене юсаса йĕркене кĕртес, ял хуçалăх культурисен тухăçне ӳстерес тĕлĕшпе çине тăрса ĕçлеме тытăнать. Ӳсĕмсем те пулмаççĕ мар. Кĕске вăхăтрах хуçалăх тĕш тырăсен тухăçĕпе района малтисен ретне тухма пултарать.

Çулсене пурнăç артерийĕсемпе ахальтен танлаштармаççĕ. Çулсăр техникăна та темех тăваймăн. Çавăнпа та çулсем тăвассине уйрăмах нумай тимлеме тивнĕ. Çул тума çĕр уйăрас ыйтупа ун чухнехи «Знамя труда» колхоз председателĕ Е.А. Андреев патне те, кирлĕ техникăпа тивĕçтерессипе ял хуçалăх управленине те сахал мар çитме тивнĕ, кӳршĕ хуçалăхсен ертӳçисемпе канашласа çул проектне те хатĕрленĕ.

– Ял хуçалăх управленийĕ Т-150 тракторсем 6 уйăрса пани уйрăмах пысăк тĕкĕ пулчĕ. Кунне икшер рейс вак чул турттарса килме ĕлкĕретчĕç вĕсем. Çапла вара мĕн шухăшланине чиперех пурнăçлама пултартăмăр,– тет вăл.

Хуçалăха 5 çул ертсе пырать. Ӳсĕмсем те палăрмаллах пулаççĕ. Наградăсене те тивĕçет. Çав тапхăртах заочнă майпа аслă пĕлӳ илет. Мал туртăмлă çыннăн ӳсĕмĕсене районта та асăрхаççех ĕнтĕ. Çапла вара ăна районти ял хуçалăх управленине ертсе пыма шанаççĕ. Анчах та хăв тăвакан конкретлă ĕç хыççăн чиновникре ĕçлесси хăнăхуллă япалах мар иккен. Ял хуçалăх управленийĕн ун чухне полномочийĕсем хальхипе танлаштарсан анлăрах пулнă пулин те, пур чухне те хăв шутланă пек тума май килмест, чăрмантараççĕ, ытларах «çӳлтен» хушнине итлемелле. Çапла вара ял хуçалăх управленине икĕ çул ертсе пынă хыççăн 1981 çулта «Ударник» хуçалăхĕн ун чухнехи ертӳçи З.М. Кутузов Платон Павловича хăй вырăнне сĕнсен тата хăй çĕр улми вăрлăхĕ туса илекен лабораторире ĕçлеме кăмăл тунине пĕлтерсен, вăл иккĕленсе тăма пултараймасть. Çавăнтанпах вара вăл «Ударник» хуçалăх ертӳçинче. Нумай-и ку, сахал-и ку ертӳçĕшĕн – хăвăр шухăшласа пăхăр.

Мĕне пĕлтерет-ха паян «Ударник» хуçалăх тени? Вăл 13 яла пĕрлештерсе тăрать. 1990 çул тĕлнех кунта пур яла та газ кĕртсе пĕтернĕ. Хальхи пек ял çыннисенчен пĕр пус укçа та пуçтарман. Газ пăрăхĕсен пĕтĕмĕшле вăрăмĕшĕ 60 километрпа танлашать. Пур ялсене те асфальт сарнă çулсемпе çыхăнтарнă. Вĕсем пĕтĕмпе 40 километр. Шыв пăрăхĕсем хурса хăварнă, скважинăсем чылай чавнă.

Хуçалăх çĕр улмин чир-чĕртен сывă, пысăк тухăç паракан сорчĕсене çитĕнтерессипе ĕçлет. Кунпа пĕрлех апат-çимĕçре усă курма та çĕр улми туса илеççĕ. Ыйтакансем çук мар. Çĕр улми вăрлăхĕ патне вара çĕршывăн 30 регионĕнчен килсе çӳреççĕ. Патшалăх ял хуçалăхне аталантарма уйăракан çăмăллатнă кредитсемпе усă курса çитес вăхăтрах çĕнĕ техника хатĕрĕсем туянассипе тĕллевсем палăртнă.

Хальхи вăхăтра хуçалăхра выльăх-чĕрлĕх фермисем тĕрлĕ çĕрте вырнаçнă. Сĕт-çу фермисем 4, сысна фермисем 3. Малашлăх планĕпе вĕсене анлăлатса тата ĕçсене ытларах механизацилесе пĕрлештерме, пĕрер ферма кăна туса хума палăртаççĕ. Кун пек комплекссем йĕркелени продукци туса илессине сахаллатассине пачах пĕлтермест. Ку вăл тăкаксене чакарассипе, выльăхсен продуктивлăхне ӳстерессипе, ĕç эффективлăхĕпе çыхăннă.

Ĕçне кура хисепĕ те. Платон Павлович кăкăр çапса хăй тунă ĕçсемпе хăпартланса мухтанакан çын мар. Апла пулин те унăн ĕçне тивĕçлипе хакланине асăнни те ытлашши пулас çук. Нумай çул хушши тăрăшса ĕçленĕшĕн тата ял хуçалăх производствине аталантарас тĕлĕшпе тивĕçлĕ тӳпе хывнăшăн ăна «Хисеп палли» орденпа, Чăваш Республикин Хисеп грамотипе, Раççей Федерацийĕн Ял хуçалăх министерствин Хисеп грамотипе наградăланă. Вăл «Чăваш АССР ял хуçалăхĕн тава тивĕçлĕ ĕçченĕ», «Раççей Федерацийĕн ял хуçалăхĕн тава тивĕçлĕ ĕçченĕ» ятсене тивĕçнĕ. Ытти тав хучĕсем, Хисеп грамотисем мĕн чухлĕ-ши тата?

Общественăлла ĕçсенче те хастар. Вăл – Чăваш Республикин Аслă Канашĕн вун иккĕмĕш созыври депутачĕ, Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн пĕрремĕш тата виççĕмĕш созывсенчи депутачĕ. Депутатсен районти Пухăвĕн депутачĕ пулнă май, яланхи комиссисен ĕçне активлă хутшăнать, районта ял хуçалăхне малалла аталантарассипе ĕçлĕ сĕнӳсем парать.

Платон Павловичăн кăмăл-туйăмĕн питех те пысăк пĕлтерĕшлĕ пĕр енне палăртса хăварнă пулăттăм. Ку вăл кирек епле йывăрлăхра та пуç усма хăнăхманни, ку е вăл ыйтăва татса пама çул-йĕр шырани, малаллах пăхни. Апла пулсан юбиляра, шухăш-ĕмĕте пурнăçа кĕртме малашне те ăнăçусем, ырлăх-сывлăх, телей сунар.

В. ШАПОШНИКОВ.

Сăн ӳкерчĕксенче: ӳсĕмлĕ ĕçшĕн П.П. Давыдова ЧР Президенчĕ Н.В. Федоров саламлать; Америкăран килнĕ фермер «Ударник» хуçалăхра; каникул кунĕсенче хуçалăхра хастар ĕçленĕ шкул ачисем валли парнесем хатĕр.

П.П. Давыдова юбилей ячĕпе саламласа

Саламлап пур кăмăлтан

Юбилей ячĕпеле
Саламлатăп чĕререн,
Сывлăх пултăр вĕçĕмех
Пурăнмашкăн çĕр çулччен.

Çĕр ĕçне пĕлен аван,
Çын сăмаххийĕпе мар.
Ачаран эс çитĕнсе
Ялти пурнăçа пĕлсе.

Çавăнпах ĕнтĕ сана,
Тăрăшулăхна кура,
Шаннă ял çыннийĕсем
Хуçалăх тилхепине.

Пурнăç улшăнчĕ чылай
Унтанпа хуçалăхра.
Газ, çулсем, çĕн объектсем
Тĕлленмен те вĕт унчен.

Пурнăç çулĕ çăмăл мар,
Утмăл çул вăл улт кун мар.
Çук, ан ватăлăр çапах,
Ĕçсем пур-ха халь татах.

В. ПАВЛОВ,
пенсионер.

Турай ялĕ.

Вулакан ыйту хускатать

Кавказ тăвĕсемпе Урал сăрчĕсем

Пĕррехинче «Родничок» магазин умĕнчи сак çинче лараттăм. Çăмăл автомашина килсе чарăнчĕ те руль умĕнчи çын тухрĕ.

– Кавказ тăвĕсем урлă мĕнле каçкаласа килтĕн?– ыйтатăп унран.

– Халĕ чиперех каçкаларăм-ха, çумăрлă çанталăк пулсан вара сывă пул, çут тĕнче, теме те майĕ пур,– хуравларĕ вăл.

Манпа калаçаканни «Восток» хуçалăхăн ертӳçи М.Н. Шишокин пулчĕ. Сăмах кунта Орининтан Лапкас ялне кайнă çĕрти чăнкă сăрт пирки пырать. Сăрчĕ вăл, паллах, халь мăкăрăлса тухнăскер мар. Унччен çав сăрт çумĕпе машина тавраşĕпе çӳреме юрăхлă чипер çулах пулса. Кирлĕ пек пăхса тăман пирки юрăхсăра кăларчĕç. Кайран вара лашапа та çӳремен сăрт çийĕн автомашинăсем «мăкăра-мăкăра» улăхма пуçларĕç. Мулкачкасси гаражĕ патĕнчен Оринин шкулне çитмелли çул Лапкас ялĕ витĕр е унăн çумĕпе 3 километрпа танлашать пулсан, халĕ вара Москакасси урлă 13 километр çӳреме тивет. Ку вăл Сĕнтĕр урлă кайнă пекех.

Шкул автобусĕ те типĕ çанталăкра çав сăртлă çулпа чакаланать. Анчах инкек тавраşĕ пирки шутлани сисĕнмест.

Пĕр-ик сăмах Урал сăрчĕсем çинчен. Ку участок вăл – Мулкачкассинчи плотина сывăхĕнчи магазин патĕнчен тытăнса масар еннелле каякан урамăн пуçламăшĕ пайĕ. Ӳкерчĕк кунта Урал сăрчĕсем çинчи пекех.

Çак çулсене йĕркене кĕртессипе «Оринино» тата «Восток» хуçалăхсен ертӳçисен – пĕр тăван Шишокинсен пĕр чĕлхе тупмалла мар-ши? Ял тăрăхĕн те айккинче юлмалла мар пулĕ. Кирлех пулсан ял тăрăх территорийĕнче вырнаçнă кирпĕч заводĕнчен, «Моргаушагропромхимия» пĕрлешӳрен, «Чувашсетьгаз» усă акционер обществин Муркашри филиалĕнчен, Мăн Сĕнтĕр райповĕнчен те пулăшу ыйтсан ытлашши пулмĕ.

Л. КОЖЕЛЕЕВ,
ĕçпе вăрçă ветеранĕ.

Шкулсенчен хыпарлаççĕ

Шупашкарăн паллă вырăнĕсенче

Кăрлач уйăхĕнче эпир, Нискасси шкулĕнче 8-мĕш класра вĕренекенсем, Шупашкара çул тытрăмăр. Чăваш художество музейне кайса курасси, Петр Осипов çырнă «Айтар» драмăпа тĕплĕнрех паллашасси пирĕн тĕллев пулчĕ.

Шупашкара çитсенех малтан Чăваш художество музейне каяс терĕмĕр. Мĕн тери пысăк та илемлĕ-çке çак çурт! Шала кĕрсен вара тата асамлăрах. Çак кун чăвашсен тава тивĕçлĕ художникĕ Евгения Аркадьевна Вдовичева çитмĕл çул тултарнине халалласа выставка уçăлнă. Çак выставкăра ытти паллă художниксене те тĕл пулма май килчĕ. РФ Патшалăх Думин депутачĕпе Павел Семеновпа та калаçма пултартăмăр эпир. Картинăсем хушшинче асамлă юмахри пек туйăнать, вĕсене пăхсан хамăрăн та çак ĕçе тăвас килет. Картинăсенче чечекĕ те, пӳрчĕ те, йывăçĕ те, пĕлĕчĕ те, хĕвелĕ те чăн пек туйăнаççĕ. Çакăнта кĕрсе тухни пур ачана та çĕнĕ ĕçсем тума хавхалантарчĕ.

Пирĕн экскурси малалла тăсăлчĕ. Музейра пулнă хыççăн эпир трактор тăвакансен культура керменне кайса курас терĕмĕр. Çавăнта «Айтар» драмăн премьерипе тĕплĕнрех паллашма тӳр килчĕ. Петр Осипов çырнă драмăна Çеçпĕл Мишши ячĕллĕ çамрăксен театрĕн артисчĕсем выляса кăтартрĕç пире. Мĕн чухлĕ пултарулă çынсем кунта, пурте хăйсен ролĕсене лайăх, тăрăшса, чуна витермелле выляса кăтартрĕç.

Театр хыççăн та уйрăлас килмерĕ-çке тĕп хуламăрпа. Часах эпир каçхи Шупашкарăн ытамне лекрĕмĕр. Каçхине те çуталса ларать-çке савнă Шупашкарăм! Ун пек хитре хула çук та пуль тесе шутлатăн. Залив хĕрринче те пулса куртăмăр эпир.

Çак экскурсие йĕркелеме пулăшнăшăн хамăр шкул директорне Алла Андреевна Калинкинана, учительсене Валентина Викторовна Васильевана, Тамара Андреевна Васильевана, Светлана Степановна Дмитриевана тата шкул автобусĕн водительне Валерий Владимирович Васильева питĕ пысăк тав сăмахĕ калатпăр.

Кристина НИКИФОРОВА,
Нискасси шкулĕнче 8-мĕш класра вĕренекен.